

Kansainvälinen indikaattoritehtailu huolestuttaa – Kohdevaloja ja savuverhoja?

YK:n Euroopan talouskomission tilastojohtaja Heinrich Brünger on huolestunut kansainvälisten tilastoindikaattorien lisääntyvästä tehtailusta. Hänen mukaansa tilastonkäyttäjien on jatkuvasti vaikeampi tietää, milloin on kysymys viralliseen tilastoon perustuvista indikaattoreista, milloin muista aineksista. Viralliset indikaattorit ovat parhaimmillaan asioiden tilaa selventäviä kohdevaloja, epäviralliset taas pahimmillaan asioita hämärtämään tarkoitettuja savuverhoja. Heinrich Brünger puhui Turussa 18.-21. elokuuta pidettävän pohjoismaisen tilastokokouksen avajaisissa.

Indikaattoreiksi kutsutaan yksittäisiä tilastotietoja tai niistä yhdistelemällä tehtyjä osoittimia, joiden uskotaan tiivistävän tietotulvaa suppeampaan muotoon tai olennaisimpiin piirteisiin. Viralliseen tilastoon perustuvia indikaattoreita ovat esimerkiksi bruttokansantuote tai eliniän odote. Muunlaisia indikaattoreita ovat muun muassa suosittu kilpailukyky- ja lahjomattomuusindikaattorit.

Brünger on huolissaan siitä, että tilastoalan ammattilaisten rooli on käynyt epämääräiseksi ja hämäräksi, kun monet muutkin tahot tuottavat innokkaasti indikaattoreita. Indikaattorityössä unohtuvat helposti UNECE:n virallisen tilaston periaatteet. Näitä ovat tietojen ajan- ja asianmukaisuus (relevanssi), tietojen samanlainen ja samanaikainen saatavuus kaikille tiedonkäyttäjille, tilastotuotannon riippumattomuus ja puolueettomuus (käsittäen indikaattorien määrittelyn ja käytetyn terminologian), tietojen sisällön läpinäkyvyys, tiedonantajien vastaustaakan minimointi, tilastotuotannon koordinointi sekä tilastotuotannon ammattilaisten oikeus ja velvollisuus reagoida tietojen harhaanjohtavaan ja virheelliseen käyttöön.

Eriytyneet huolenaiheet ovat erilaisten kansainvälisten järjestöjen näkyvästi julkistamat indikaattorien sarjat, joilla on tarkoitus seurata poliittisten tavoitteiden toteutumista. Näitä ovat julkistaneet esimerkiksi YK ja EU lukuisissa huippukokouksissa. Indikaattoreista on päätetty poliittisella tasolla selvittämättä tilastotuotannon ammattilaisten näkemystä indikaattoreiden oikeellisuudesta ja käyttökelpoisuudesta. Näissä esimerkeissä noudatettu työnjako poliitikkojen ja tilastotuotannon ammattilaisten välillä ei ole sopuissa yllämainittujen periaatteiden kanssa.

Brünger ehdottaa, että tilastotuotannon ammattilaiset ryhdistäytyvät indikaattorityössä ja vaativat takaisin itselleen joitakin näistä tehtävistä, mikä on heidän etuoikeutensa virallisen tilaston periaatteiden mukaisesti. Toisaalta tilaston tuottajien täytyy tarjota räätälöityjä palveluita ministeriöille ja valtion virastoille, mihin sisältyy käyttäjien määrittelemien indikaattorien laadinta. Tärkeintä on tehdä selvä ero näiden kahden tyyppisen indikaattorin levittämisessä, niin että ne indikaattorit, jotka tuotetaan noudattaen täysin virallisen tilaston periaatteita saavat selvästi näkyvän aseman ”kohdevaloindikaattoreina” yleisiä tarkoituksia varten. Toisaalta tulee osoittaa selvästi, että tilaston tuottajilla on rajoitettu vastuu levittäessään käyttäjien määrittelemiä indikaattoreita, jotka poikkeavat kohdevaloina toimivista indikaattoreista. Muussa tapauksessa tietojen käyttäjät - kansalaiset, tiedotusvälineet, asiantuntijat ja poliitikot -

voivatkin joutua harhautetuksi ja savuverhon sumentamiksi, jollei indikaattorien luonnetta ja niihin liittyviä velvollisuuksia tehdä selväksi, toteaa Brüngger.

Turussa järjestetään 23. pohjoismainen tilastokokous 18. - 21. elokuuta 2004. Kokouksen teemana on tulevaisuuden tieto ja siihen osallistuu on yli 300 osanottajaa Pohjoismaista sekä Baltiasta.

Lisätietoa: www.stat.fi/abo2004/foredrag/brungger.pdf ,
<http://www.stat.fi/abo2004/index.html>

Virallisen tilaston tuotantoperiaatteet:

1. Tilastot ovat välttämätön osa demokraattisen yhteiskunnan informaatioperustaa. Tilastoviranomaisten tulee laatia ja saattaa käyttöön viralliset tilastot puolueettomuutta noudattaen.
2. Ammattimaisuus, tieteelliset periaatteet ja ammattietiikka ovat toiminnan perustana.
3. Tilastojen lähteet, laadintamenetelmät ja prosessit perustuvat tieteellisiin standardeihin ja menetelmiin.
4. Tilastojen virheellisiä tulkintoja ja väärinkäyttöä tulee ehkäistä.
5. Tietolähteet valitaan ottaen huomioon laatu, ajantasaisuus, kustannukset ja vastaajien rasitus.
6. Tilastotoimessa on yksikkötietoja koskeva tiukka tietosuoja ja yksikkötietoja käytetään vain tilastollisiin tarkoituksiin.
7. Tilastointia koskeva lainsäädäntö ja muut toimintaperiaatteet ovat julkisia.
8. Kansallisen tilastotoimen koordinointi on välttämätöntä tehokkuuden ja johdonmukaisuuden turvaamiseksi.
9. Kansainvälisesti hyväksytyjen käsitteiden, luokitusten ja menetelmien käyttöä edistetään.
10. Kansainvälinen ja monenkeskinen tilastoyhteistyö auttaa kaikkien maiden tilastotoimen kehittämistä.

Esimerkkejä erilaisista indikaattoreista:

- Hyvinvointikatsaus 1/2004
- Hyvinvointikatsauksen internet-sivut
http://www.tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2004_1.html